

Σκέψεις σχετικά με τις ιδιαιτερότητες του γυναικείου οιδιποδείου συμπλέγματος

Μαρία Χατζηανδρέου

Η διεργασία και λύση του οιδιποδείου συμπλέγματος αποτελεί για την ψυχανάλυση την κατεξοχήν ψυχογονική σύλληψη από τον ανθρώπινο νου της συνύπαρξης τριών όντων, του εαυτού ως ξεχωριστού όντος, της μητέρας και του πατέρα, ο οποίος πατέρας, μέσω του συμπλέγματος ευνουχισμού, γίνεται ο τρίτος, ως ο φέρων, αντίθετα από τη μητέρα, το πέος- φαλλό και ως εκ τούτου ριζικά διαφορετικός από αυτή. Η προσέγγιση που θα επιχειρηθεί αφορά στην διερεύνηση των παραμέτρων που μπορεί να οδηγήσουν σε μια ατελή λύση του οιδιποδείου στην γυναίκα. Η ατελής λύση του οιδιποδείου συμπλέγματος για το κορίτσι θα έχει επιπτώσεις στην δόμηση της δυνατότητας πλήρως διαφοροποιημένων και ολοκληρωμένων ετερόφυλων σχέσεων αλλά και στη δόμηση δυνατοτήτων και σε άλλες περιοχές του ψυχισμού όπου απαιτείται η παραγωγικότητα της τριαδικότητας, όπως είναι η σκέψη και διάφοροι τομείς της ανθρώπινης δημιουργικότητας, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η συγκρότηση των αναπαραστάσεων της δυνατότητας να γίνει μια γυναίκα γονιός (όχι μόνο να φέρει στον κόσμο ένα παιδί αλλά και να φαντασθεί ότι μπορεί να το αναθρέψει).

Στην πρόθεση μου να κατανοήσω το γυναικείο οιδιπόδειο, έχω κατά νου, αρχικά, τρεις κυρίως παραμέτρους που το διαφοροποιούν από το ανδρικό οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Οι δύο πρώτες παράμετροι αφορούν επισημάνσεις του ίδιου του Freud, στα έργα του όπου επεξεργάζεται το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και την θηλυκότητα. Η πρώτη παράμετρος αφορά στη στενή και παρατεταμένη πρόσδεση της κόρης στη μητέρα και στο ιδιαίτερο ζήτημα που τίθεται στο κορίτσι της φαλλικής φάσης αντίθετα από το αγόρι της αντίστοιχης φάσης για αλλαγή αντικειμένου, με την έννοια ότι για το κορίτσι η κίνηση προς το οιδιπόδειο έχει να αντιμετωπίσει την αλλαγή αντικειμένου της επιθυμίας και τον αποχωρισμό από το πρώτο αντικείμενο, τη μητέρα. Στο κείμενο “Female sexuality” (1931) ο Freud επισημαίνει την σπουδαιότητα της προοιδιποδειακής σχέσης με τη μητέρα για το κορίτσι και περιγράφει διεξοδικά το πώς η στενή και παρατεταμένη πρόσδεση της κόρης στη μητέρα ακολουθείται από την φαλλική φάση και τον φθόνο του πέους. Η κίνηση της προς τον πατέρα θα προκληθεί από την απογοήτευση για τη μητέρα, που δεν έχει ένα πέος να της δώσει και θα δρομολογήσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα του μικρού κοριτσιού. Εάν όμως στην προοιδιποδειακή σχέση με τη μητέρα υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες και ελλείμματα, το μικρό κορίτσι θα έχει δυσκολία να διαφοροποιηθεί και να μπει σε οιδιπόδεια σύγκρουση με τη μητέρα και να προχωρήσει σε μια τριαδική σχέση με δύο πλέον πλήρως διαφοροποιημένα ετερόφυλα αντικείμενα με τις επιπτώσεις που αυτό θα έχει για μια επιτυχή έκβαση του γυναικείου οιδιποδείου.

Η δεύτερη παράμετρος αφορά στην παραδοχή ότι το σύμπλεγμα ευνουχισμού στο κορίτσι προηγείται, αντίθετα από αυτό που συμβαίνει στο αγόρι, του οιδιποδείου και, ως εκ τούτου, ένα πολύ ισχυρό σύμπλεγμα ευνουχισμού – φθόνου του πέους θα παρεμποδίσει την κίνηση (είσοδο) του κοριτσιού στο οιδιπόδειο και θα το κρατήσει καθηλωμένο στην φαλλική φάση. Θα δούμε στην συνέχεια ότι το σύμπλεγμα ευνουχισμού του κοριτσιού επηρεάζεται καθοριστικά από την έκβαση της προοιδιπόδειας σχέσης με τη μητέρα. Εάν δηλαδή η προοιδιπόδεια σχέση έχει δημιουργήσει σημαντικά ναρκισσιστικά ελλείμματα στην κόρη, το κορίτσι μπαίνει στην οιδιπόδεια φάση με ένα ισχυρό σύμπλεγμα ευνουχισμού, πράγμα που δεν διευκολύνει την τοποθέτησή της στην οιδιποδειακή θέση της αντιπάλου της μητέρας.

Η τρίτη τέλος παράμετρος αφορά στη μεταγενέστερη εισαγωγή (Klein 1932, Horney 1933, Jones 1935, κλπ) στην θεωρητική μας κατανόηση της άποψης ότι υπάρχει στο κορίτσι πρόωμη επίγνωση των εσωτερικών του θηλυκών γεννητικών οργάνων, πέραν της κλειτορίδας ως εξωτερικού οργάνου και, ως εκ τούτου, ανάμεσα στα πρώιμα (προοιδιποδειακά) άγχη που δημιουργούνται στο παιδί και των δύο φύλων στην σχέση με τη μητέρα ως πρωταρχικό αντικείμενο, στο κορίτσι συναντάμε πρώιμα άγχη που αφορούν την τρώση ή και απώλεια των εσωτερικών γεννητικών οργάνων. Έτσι, το κορίτσι στην φαλλική φάση έχει να διεργασθεί μια πιο σύνθετη κατάσταση που αφορά όχι μόνο το γεννητικό άγχος της διαπίστωσης ότι η κλειτορίδα του αντιστοιχεί σε ένα ευνουχισμένο αντίστοιχο πέος αγοριού και τον εξ αυτής απορρέοντα φθόνο του πέους. Έχει επίσης πιθανότητα να διεργασθεί την ενεργοποίηση πρωτογενών αγχών που αφορούν την βλάβη των εσωτερικών γεννητικών οργάνων και της ίδιας της επαφής με το σώμα του, όταν βρίσκεται μπροστά σε οιδιπόδειες επιθυμίες.

Πρώιμα ναρκισσιστικά ελλείμματα, απότοκα δυσκολιών της παρατεταμένης πρόσδεσης της κόρης στη μητέρα δυσκολεύουν την απορτίωση της πρωτογενούς θηλυκότητας με τον ναρκισσισμό του κοριτσιού και δημιουργούν ένα πολύ ισχυρό σύμπλεγμα ευνουχισμού, που δυσχεραίνει την οιδιποδειακή σχέση με τους δύο γονείς. Ο Grunberger (1964), με σημείο εκκίνησης την άποψη του Freud (1914) για τον ιδιαίτερο ρόλο του ναρκισσισμού στην γυναίκα, υπογραμμίζει την ιδιαίτερη σημασία του ναρκισσισμού για την ψυχική δόμηση της γυναίκας και θεωρεί ότι, στο κορίτσι ανάμεσα στο πρώιμο ενδογενικό και στο καθεαυτό γενετήσιο, παρεμβάλλεται μια ναρκισσιστική φάση απαραίτητη για την είσοδο στην οιδιπόδεια. Ο Grunberger συνδέει αυτή τη ναρκισσιστική φάση του κοριτσιού με την πρόωμη ναρκισσιστική στέρηση που υφίσταται λόγω της διαφορετικής επένδυσης από τη μητέρα και των μειωμένων προγενετήσιων ικανοποιήσεων που παίρνει σε σχέση με το αγόρι και που οδηγεί το κορίτσι να έχει έντονες ανάγκες για ναρκισσιστική επιβεβαίωση από τον πατέρα. Όσο πιο μεγάλες είναι οι ναρκισσιστικές ανάγκες του κοριτσιού, τόσο περισσότερο υπάρχει η πιθανότητα ο ναρκισσισμός της γυναίκας να μην οδηγηθεί προς μια οιδιπόδεια ωρίμανση

και συγκρότηση.

Ολοκληρώνοντας αυτήν την θεωρητική εισαγωγή, θα αναφερθώ και στον Ogden, ο οποίος μιλά για την ψυχολογική αναδιοργάνωση που απαιτείται από το μικρό κορίτσι για την είσοδο στο θηλυκό οιδιπόδειο και επισημαίνει ότι στο κορίτσι την είσοδο στο οιδιπόδειο διαμεσολαβεί η ίδια η σχέση με τη μητέρα εκείνης της περιόδου και ότι αυτό αποτελεί μια ιδιαίτερη μορφή μεταβατικής σχέσης με τη μητέρα (Ogden, 1987). Όπως και με τις πρωιμότερες μορφές μεταβατικών φαινομένων, η λειτουργία αυτής της σχέσης είναι η εισαγωγή του άλλου (της ετερότητας) σε μια μορφή που αρχικά βιώνεται ως άλλος και μη άλλος ταυτόχρονα, ή, όπως το συγκεκριμενοποιεί στην συνέχεια, “ως ο πατέρας μέσα στη μητέρα”.

Βιβλιογραφία

Freud, S. (1931). Female Sexuality. *S.E.* 21.

Freud, S. (1914). On Narcissism: An Introduction. *S.E.* 14.

Grunberger, B. (1964). *Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine*. Paris: Payot, Ελληνική μετάφραση: *Γυναικεία Σεξουαλικότητα – Νέες ψυχαναλυτικές απόψεις*. Εκδ. Νεφέλη.

Horney, K. (1933). The Denial of the Vagina. A Contribution to the Problem of the Genital Anxieties Specific to Women. *Int. J. Psycho-Anal.* 14: 57-70.

Jones, E. (1935). Early Female Sexuality. *Int. J. Psycho-Anal.* 16:263-273.

Klein, M. (1932). The Psychoanalysis of Children. *London: Karnac Books, 11:194-239*.

Ogden, T. H. (1987). The Transitional Oedipal Relationship in Female Development. *Int. J. Psycho-Anal.* 68: 485-498.